

Bilaga 3. Remissyttranden

Följande har yttrat sig över remissen

Havs- och vattenmyndigheten

Kammarkollegiet

Laholms kommun, kommunstyrelsens ledningsutskott

Stensåns nedre FVOF

SVAF

Stensåns vattenråd

Länstyrelsen i Skåne

Havs- och vattenmyndigheten

Har avstått från att delta i samverkansprocessen för Stensån.

Kammarkollegiet

Kammarkollegiet har följande synpunkter på Länsstyrelsen i Hallands läns remitterade nulägesbeskrivning för Stensån samt analys och förslag till miljöanpassningar av vattenkraften i nämnda å.

Nulägesbeskrivning för Stensån

Kammarkollegiet anser att länsstyrelsen tagit fram en gedigen nulägesbeskrivning och har i huvudsak inga synpunkter i den delen.

Kommentarer angående Kärramölla lämnas nedan.

Analys och förslag till miljöanpassningar av vattenkraften för Stensån

Kammarkollegiet anser att det finns skäl att erinra om de allmänna förutsättningarna för omprövning enligt den nationella prövningsplanen för moderna miljövillkor.

Angående vissa äldre rättigheter

Den som påstår sig ha ett tillstånd eller påstår sig ha stöd för sin verksamhet i en s.k. äldre rättighet har bevisbördan för tillståndets eller rättighetens existens och dess innehåll. I de flesta fall bör man kunna kräva skriftlig dokumentation, men när det gäller urminnes hävd kanske det inte finns någon sådan. Då får bevisningen fullgöras t.ex. genom en utredning som visar på vilket sätt verksamheten har bedrivits sedan åtminstone två mansåldrar före jordabalkens ikraftträdande. Det innebär att urminnes hävd kan omfatta anläggningar och

2021-12-17

531-8730-21

verksamheter som tillkommit 90 år före jordabalkens ikraftträdande 1972, dvs. före 1882. Det är således inte tillräckligt att en damm har funnits länge på en plats för att urminnes hävd ska anses föreligga. Urminnes hävd är endast ett civilrättsligt institut. Någon prövning gentemot allmänna intressen har aldrig gjorts beträffande de verksamheter som anses bedrivas med stöd av urminnes hävd.

Förutsättningar för omprövning

En förutsättning för att omprövning ska kunna ske är att det finns något att ompröva. För omprövning krävs således att det finns ett tillstånd eller en äldre rättighet som motsvarar ett tillstånd. Rättskraft gäller endast avseende de frågor som har prövats.

I de fall det inte finns något tillstånd eller motsvarande för den verksamhet som är anmäld till den nationella prövningsplanen för moderna miljövillkor finns därmed inget att ompröva. Vid sådana förhållanden krävs tillståndsprövning av hela verksamheten. Då gäller bestämmelserna i 6 kap. miljöbalken fullt ut, dvs. krav på samråd, även med enskilda, krav på MKB etc.

Kärramölla

Det föreligger inga uppgifter om att det finns tillstånd till nuvarande verksamhet. Såvitt framgår av underlaget uppger verksamhetsutövaren att verksamheten bedrivs med stöd av urminnes hävd. Det finns dock inga uppgifter som klart visar att hela eller delar av verksamheten bedrivs med stöd av urminnes hävd.

Av handlingarna framgår att verksamhetsutövaren har för avsikt att fortsätta med nuvarande verksamhet. Vid detta förhållande anser Kammarkollegiet att det krävs tillståndsprövning av hela verksamheten.

Slutligen

Kammarkollegiet instämmer i länsstyrelsens syn på behov av miljöanpassningar av vattenkraften i Stensån. Som anförts ovan anser dock kollegiet att det avseende det aktuella kraftverket, och sannolikt även tillhörande damm, inte är möjligt att genom omprövning föreskriva moderna miljövillkor för att därigenom åstadkomma miljöförbättrande åtgärder. Detta då det inte är visat att det finns något tillstånd eller motsvarande att ompröva. Kammarkollegiet anser därför, när det gäller den aktuella anläggningen Kärramölla med mycket liten produktion av elkraft och ingen eller liten reglerförmåga, att utrivning av anläggningen kan vara ett alternativ.

Länsstyrelsens svar och kommentarer

Länsstyrelsen noterar Kammarkollegiets synpunkter och yttrande. Länsstyrelsen har i analys- och förslagsdokumentet, avsnitt "Viktiga kvarstående frågor" påpekat svårigheten att motivera en omprövning av Kärramöllans verksamhet. Det är verksamhetsutövarens ansvar att själv att gå fram med en ansökan om omprövning eller tillstånd och åberopa urminnes hävd med tillhörande underlag. Kammarkollegiets yttrande kommer komma verksamhetsutövaren tillhanda som ett underlag för beslutet att gå fram med omprövning eller tillståndsprövning.

Laholms kommun, kommunstyrelsens ledningsutskott

Kommunstyrelsens ledningsutskotts beslut

Kommunstyrelsen har gått igenom remissen och vill gärna lämna följande synpunkter och kompletterande uppgifter till Länsstyrelsen Halland:

Som en komplettering till fakta beskrivet kring havsnejonöga kan nämnas att havsnejonöga beskrivs som en svagsimmande art i Åtgärdsprogrammet för Havsnejonöga (Havs och Vattenmyndigheten, 2020) till skillnad från nulägesbeskrivningen där den konstateras inte vara svagsimmande (sidan 26 i Nulägesbeskrivning).

En ekologisk egenskap som inte beskrivs är att havsnejonögas lekområden är känsliga för onaturliga vattenregleringar och vid torrläggning eller situationer där sediment spolats bort. Detta kan få stora konsekvenser för överlevnaden av flera generationer havsnejonöga då denna är larv i upp till åtta år. Därför behöver framtida åtgärder för havsnejonöga inte bara fokusera på parametrar som konnektivitet och tillgängliga fiskvägar utan även på flöden (se Åtgärdsprogrammet för Havsnejonöga).

Kommunen har det administrativa ansvaret i Stensåns vattenråd. Som komplettering till ”Restaurering och biotopförbättrande åtgärder” (sidan. 31 i Nulägesbeskrivning) kan det nämnas att vattenrådet i samarbete med Örkelljunga kommun arbetar med att begränsa spridning av och bekämpa den invasiva främmande arten Sjögull där man lagt ut aluminiumramar i Vita sjö under åren 2019-2021.

Under 2019-2022 utför Stensåns vattenråd i samarbete med Örkelljunga kommun en rad fiskevårdsåtgärder och biotopvård i Stensåns vattenmiljöer. Det innebär till exempel habitatförbättrande åtgärder till exempel återutsättning av sten och block, borttagning av enklare vattenhinder så som vägtrummor, branddammar och ålkistor samt invertering av bottenfauna.

För att undvika missförstånd kan det skrivas ut att Kärramölla är den enda anläggningen för vattenkraft som utgör vandringshinder i vattenförekomsten. Det finns andra anläggningar i Stensån som utgör vandringshinder. Detta konstateras på andra ställen i remissen men om man inte läser dokumenten i sin helhet kan det bli missvisande. (Sidan 40 Nulägesbeskrivning).

Länsstyrelsens svar och kommentarer

Länsstyrelsen har gjort förtydligande och lagt till text för de ändringar som föreslås.

Stensåns nedre FVOF

Angående behov av uppföljning: Kostnaden måste begränsas till rimliga nivåer, ca 1% av energiintäkten. Intressen uppströms-, nedströms, samhället m.fl. Ingen ska kunna komma med extra kostnad för verksamheten. Efter åtgärder, bör verksamheten bedöms ligga vid sidan om åfäran.

Länsstyrelsens svar och kommentarer

De krav på uppföljning och kontroll som ställs på verksamheten och kostnaden för detta ska vara rimligt avvägt i enlighet med miljöbalkens rimlighetsprincip och den bedömningen ligger till största delen utanför ramarna för nulägesbeskrivningen och analys och förslagsdokumentet.

Remissyttrandet föranleder i övrigt ingen ändring av nulägesbeskrivningen eller analys- och förslagsdokumentet enligt Länsstyrelsens bedömning.

SVAF

Svensk Vattenkraftförening (SVAF) är en organisation för den småskaliga vattenkraften under 10 MW. Här återfinns 1 900 kraftverk, som tillsammans producerar knappt 5 TWh, tillför 1 000 MW effekt, har stor potential att ytterligare öka bidraget till nätstabiliteten och kan öka säkerheten i elförsörjningen genom ö-drift. De flesta av kraftverken ligger i södra Sverige, där både produktions- och överföringskapacitet är begränsade. Större delen av produktionen sker under höglastperioden november – april. De minskar klimatutsläppen med 7 %, motverkar extremflöden, är viktiga för vattenförsörjningen, skapar förutsättningar för bad, båtfart, fiske och annan rekreation, vidmakthåller månghundraåriga natur- och kulturmiljöer liksom landskapsbilder. SVAF har sex regionala föreningar och fler planeras.

Inledning

Detta är två omfattande och till stor del väl underbyggda dokument. Länsstyrelsen (lst) har en stor kunskap om naturmiljön i stort och inte minst vattenmiljön liksom om kulturmiljön. Också genomgången av vattenförhållandena är bra. Positivt är att tyngdpunkten ligger på de lokala förhållandena. Så fort som lst refererar till olika föreskrifter, vägledning och annat blir det alltför allmänt och ofta med liten eller ingen relevans för de förbättringar av de lokala förhållandena som kan vara önskvärda.

Tydliga exempel på användningen av "schabloner" är när lst utifrån någon hydromorfologisk faktor (oftast bristande konnektivitet) genom en sk expertbedömning drar slutsatsen att fisk har måttlig status. De kausala samband som lst förutsätter mellan hydromorfologi, biologi och ekologi är minst av allt självklara. Att lst inte är ensam om detta resonemang gör inte saken bättre. Lst borde ha använt sin kunskap om den lokala vattenmiljön och inte fastnat i ett tveksamt regelverk.

Vattenmiljön

Redovisning av skyddade och hotade arter är mycket välskriven och övertygande. Att dessa ska ha passagemöjligheter m m är inte kontroversiellt. Sedan kan detta utformas på olika sätt, det gäller att undvika åtgärder som hotar befintliga vattenverksamheter.

När det gäller övriga fiskarter, som samtliga verkar vara svagsimmande, är nulägesbeskrivningen för mycket fast i schabloner när man skriver att "Alla fiskarter vandrar och måste vandra för att överleva och fortplanta sig ..." (s 21). Som tur är lägger man till att "Behovet av vandring vandringstider varierar mellan dessa arter och mellan populationer inom arter." (s 22) Men vad säger att dessa fiskarter har behov av att vandra just där det finns en fördämning?

2021-12-17

531-8730-21

Om dessa fiskarter fortfarande förekommer i livskraftiga populationer efter århundraden av olika slags vandringshinder finns det ingen anledning att känna oro för deras framtid. Än mindre blir oron för de svagsimmande fiskarna när man betänker hur stora och omväxlande habitat de har; de har inga svårigheter att fullborda sin livscykel. SVAF känner inte förhållandena på platsen så väl men kanske kan man tänka sig att det vid högflöden kan ske en del nedströmspassage (kanske också uppströms) och att förbättrade passagemöjligheter för de starksimmande också kan gynna de svagsimmande.

En diskussion om minimiflödet hade varit på sin plats. I mindre vattendrag med MLQ på som i Kärramölla knappt 200 l/s kommer det många år knappt finnas något vatten under torrtiden. MLQ är just ett medelvärde. De pågående/befarade klimatförändringarna kommer dessutom att förstärka detta genom att mer av årsvattenföringen kommer att gå på vintern, mindre under den redan torrare sommaren och hösten. Detta är den tid på året då fisken i första hand vandrar.

Kraftverksintaget

Verksamhetsutövaren har föreslagit ett låglutande galler, tyvärr har vi inte kunnat nå honom för att få klarhet i om det finns något annat motiv till detta än att det är vad lst kräver. SVAF tar ändå tillfället att påpeka att låglutande fingaller är en schablon, som sällan är motiverat för mindre kraftverk. Låglutande galler är inte bara en oftast omotiverad åtgärd utan också en dyr sådan. Det avgörande är inte gallrets lutning utan vattnets hastighet (detta framgår t o m i HaV:s anvisning). I mindre kraftverk är vattenhastigheten vid gallret sällan mycket mer än 0,5 m/s, vilket gör att fisken utan besvär kan gå därifrån. Det är därför vi mycket sällan hittar fisk på gallret, denna är då oftast angripen av predatorer tidigare. Inte heller resultaten från Laxelleratorn i Älvkarleby tyder på att låglutande galler skulle ha någon betydelse. Vid undertecknads tre kraftverk hittar vi två - tre braxnar under ett genomsnittligt år (sammanlagt); de är dessutom oftast angripna av predatorer som gädda eller gös.

I det aktuella kraftverket är vattenhastigheten dessutom beräknad till inte mer än 0,3 m/s, lst skriver också att "även svagsimmande fisk kan vända och simma mot flyktöppningen".

Elsystemnyttor

På denna punkt är lst fast i den felaktiga schablon som vattenförvaltningen klamrar sig fast vid, dvs den sk reglerbidragsrapporten (ER 2016:11) som inte tillmäter mindre kraftverk någon betydelse. Men de är många och bidrar alla med energi, effekt, nätstabilitet, har en potentiell reglerförmåga och skulle kunna spela en viss roll för elberedskapen på tusentals orter i krislägen. Det är som om länsstyrelserna inte läst något av propositionen 2017/18:243 Vattenmiljö och vattenkraft, regeringens beslut 2020-06-25 om den nationella planen eller vattenverksamhetsför-ordningens 27 §. I den senare finns alla elsystemnyttorna explicit och detaljerat uppräknade och de ska beaktas inte bara på nationell utan också regional och lokal nivå.

På ett sätt har naturligtvis Kärramölla en "marginell betydelse". Men det gäller också de stora kraftverken tagna var för sig. Länsstyrelserna tycks tro att man kan döma ut de mindre kraftverken ett i taget utan att bry sig om vad riksdag och regering beslutat och utan att bry sig om att resultatet blir en produktionsminskning på kanske 5 TWh, att ställa mot riktvärdet 1,5 TWh (där då också produktionsminskningar i de större kraftverken ska ingå).

2021-12-17

531-8730-21

Många bäckar små ... de mindre kraftverken motsvarar energimässigt inte riktigt men väl effektmässigt en rätt stor kärnkraftsreaktor, de ligger huvudsakligen i södra Sverige och är tillgängliga under höglasstid. Nätstabiliteten bidrar de redan till genom sin rotationsenergi, med rätt enkla kompletteringar av styr- och kommunikationssystem finns reglerförmågan. I krisituationer kan de elförsörja vitala samhällsfunktioner i tusentals närbelägna samhällen.

En lst i södra Sverige borde, för att leva upp till uppdraget "effektiv tillgång till vattenkraftsel", i dessa elbristens dagar fundera över vad det skulle innebära att förlora 1000 MW, det mesta i SE3 och 4.

Andra allmänna intressen

Någon diskussion av alla andra samhällsintressen av att använda vatten finns inte: vattenförsörjning, bevattning, motverka torrläggning/översvämning, rekreation (bad, båt, fiske), climateffekter m m. Alla dessa finns explicit listade i vattendirektivet 4.3 och vattenförvaltningsförordningen 4 kap 3 §.

Länsstyrelsens svar och kommentarer

Länsstyrelsen delar inte den uppfattning SVAF har om att användningen av expertbedömningar har en liten eller ingen relevans för de lokala förhållandena. Länsstyrelsen använder sig av fastställda arbetsmetoder enligt det regelverk som råder. För de kriterier som ligger till grund för bedömningen av ett vattendrags status beslutas av Vattenmyndigheterna och Länsstyrelsen, genom både den lokala kunskapen om vattenmiljöerna och befintliga underlag. Länsstyrelsen har inte fått någon ny information under samverkan som föranleder en ändring av klassningarna, därför ser Länsstyrelsen ingen anledning att frånga eller ifrågasätta de bedömningar som är gjorda.

Utgångspunkten när det gäller bästa möjliga teknik för skyddsåtgärder vid nedströmspassage bör vara ett låglutande galler. Det kan finnas plaster och situationer där andra lösningar är godtagbara. Det är i sådana fall upp till verksamhetsutövaren att visa på funktionen hos en annan lösning som föreslås. I det aktuella fallet har verksamhetsutövaren föreslagit ett låglutande galler.

Gällande effektiv tillgång till vattenkraftsel kommer inga justeringar göras i dessa dokument. Länsstyrelsen tar dock med sig synpunkten till kommande samverkansprocesser där vi ska se över möjligheten att belysa detta tydligare i nulägesbeskrivningen. I Stensån förväntas elproduktionen kunna bibehållas i samma omfattning med de föreslagna miljöanpassningsåtgärderna och frågan har därför inte varit i fokus i denna process.

Beskrivningen av relevanta allmänna intressen framgår i nulägesbeskrivningen och dess omfattning är enligt Länsstyrelsens bedömning tillräcklig i förhållande till den användning av Stensån som sker idag och Kärramöllas verksamhet. Länsstyrelsen ser inte att övriga intressen kopplade till 4 kap 3 § vattenförvaltningsförordningen är tillräckligt relevanta för att tas upp i dokumenten.

Remissyttrandet föranleder enligt Länsstyrelsens bedömning ingen ändring av nulägesbeskrivningen eller analys- och förslagsdokumentet.

Stensåns Vattenråd

Stensåns vattenråd lämnar följande yttrande på

A. Nulägesbeskrivningen en för Stensån - remissversion 2021-11-16.

Sammantaget bedöms beskrivningen vara gedigen och beskriver väl Stensån, dess avrinningsområde samt de faktorer som påverkar åns ekologiska status.

Följande kompletteringar/justeringar bör dock göras:

- Sidan 8, tabell 1. Tabellen kompletteras med enheten för vattenföringen, dvs m³/s.
- Text sidan 7. Stensåns dikningsföretag bör beskrivas, gärna i form av en figur. En sådan figur skulle ge en bra bild av den mänskliga påverkan på ån.
- Sidan 28. Främmande arter, tredje stycket. ”vattenrådet” ändras till ”Stensåns vattenråd”.
- Sidan 31. Restaurering och biotopförbättrande åtgärder. Sista meningen i stycket kompletteras med ”projektmedel har givits till Stensåns vattenråd som i samverkan med Örkelljunga kommun 2020–2022 genomför biotopförbättrande åtgärder bl a nedströms utloppet av Sjöaltesjön, uppströms Klippebäckens utflöde, vid Kungsbygget och nedströms Vemmentorpasjön. Under 2021 har även Länsstyrelsen i Skåne genomfört biotopförbättrande åtgärder i Örebäcken.”

B. Analys och förslag till miljöanpassningar av vattenkraften för Stensån - remissversion 2021-11-16.

- Sidan 3, sista raden. ”Vattenrådet” ersätts med ”Stensåns vattenråd i samverkan med Örkelljunga kommun”.

I övrigt bedömer Stensåns vattenråd, liksom länsstyrelsen, att föreslagna biotopförbättrande åtgärder bör medföra att Fladaltebäcken/Klippebäcken uppnår godkänd ekologisk status. En bedömning av Kärramöllas samhällsekonomiska värde bör dock göras. Detta för att vid kommande tillståndsprövning kunna ställa verksamhetens värde i relation till värdet av helt fria vattenvägar, dvs det allmänna intressets värde.

C. Dessutom har följande synpunkter inkommit från ledamöter i vattenrådets styrelse.

- ”Först vill jag åter framhålla att det är ett tungt och mycket fackinriktat material där det används mycket fackord som är svårt att hänga med i trots att jag varit med länge så är min uppfattning att det blir svårare och svårare för den breda allmänheten att hänga med. Sedan tycker jag att resonemanget om det har varit kvarn eller kraftverk från urminnestider, det viktigaste är som jag ser det att det har varit någon form av energiproduktion, till kvarn eller generator på den aktuella platsen. Dessutom kan det inte ha någon betydelse om det är nytt eller den ursprungliga byggnaden. Det väsentliga är att det har funnits en vattenaktivitet på den aktuella platsen sedan lång tid tillbaka, och det har det gjort i Kärramölla.”

2021-12-17

531-8730-21

- ”Med tanke på att Drakabygget finns med i områdesbeskrivningen så bör kvarndammen och kalkstationen som ligger på provning i Mark och miljödomstolen vara avklarade först.”

Länsstyrelsens svar och kommentarer

Länsstyrelsen tar med sig förslaget på att ha en figur för dikningsföretag till kommande samverkansprocesser. På grund av att samverkan avslutas inom kort kommer Länsstyrelsen inte att ta fram en sådan karta för Stensån. I övrigt har Länsstyrelsen genomfört de ändringar som föreslås.

Länsstyrelsen arbetar aktivt med att texten i de dokument som tas fram är tydlig, klarspråkvänlig och tillgänglig. Då nulägesbeskrivningen och analys- och förslagsdokumentet ska användas som underlag i kommande provningsprocess kan innehållet i flera delar behöva vara fackligt beskrivna för att motsvara det sammanhang som domstolen prövar verksamheten. Länsstyrelsen försöker alltid att hitta balansen mellan de fackliga uttrycken som behövs och att låta materialet vara tydligt och tillgängligt och tar med sig synpunkterna till kommande samverkansprocesser.

Yttrandet föranleder ingen ändring av Länsstyrelsens uppfattning om varför en omprövning genom urminnes hävd av Kärramöllas verksamhet kan bli svårmotiverad. Länsstyrelsen vidhåller sin syn på frågan så som det beskrivs i analys- och förslagsdokumentets avsnitt ”Viktiga kvarstående frågor”.

Så som Länsstyrelsen tolkar synpunkterna i avsnitt C, punkt 2, anser man att innan provning sker av verksamheten inom provningsgruppen Stensån bör övriga provningar i vattendraget vara avklarade först. Länsstyrelsen anser att det inte föreligger några hinder att Kärramölla provas inom ramen för den nationella planen innan övriga provningar är avklarade.

Länsstyrelsen i Skåne

Länsstyrelsen Skåne anser att det är en välgjord nulägesbeskrivning och analys över Stensån och ser inget behov av ändringar eller tillägg kopplade till de Skånska delarna av avrinningsområdet.

De skånska vattenförekomsterna i Stensån ligger högt uppströms respektive långt nedströms anläggningen som ska ansöka om moderna miljövillkor. Anläggningen ligger dessutom i ett biflöde och skulle bara marginellt kunna påverka miljövärden i Skåne. Länsstyrelsen kommer att ta med nulägesbeskrivningen för Stensån som ett underlag vid i framtida planering av tillsyn och restaurering av vandringshinder i Stensåns avrinningsområde.